

Posudek oponenta habilitační práce

Uchazeč	Mgr. Veronika Řeháková, Ph.D.
Habilitační práce	Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii
Oponent	doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.
Pracoviště oponenta, instituce	Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova

Habilitační práce Veroniky Řehákové představuje ojedinělý badatelský počín, který v sobě originálně spojuje historické mapování recepce díla M. J. Scheebena v pěti generacích českých teologů s první podrobnou analýzou jeho christologie a soteriologie. Řeháková nejprve zasazuje život a dílo kolínského profesora do kontextu 19. století, poznamenaného pruským *Kulturkampfem*, a sleduje jeho formaci od římských studií pod vlivem C. Passaglii, J. B. Franzelina a J. Kleutgena. Ukazuje, jak tato jedinečná syntéza biblicko-patristické metody římské školy a preciznosti vzkříšené scholastiky umožnila Scheebenovi vytvořit originální metodu, která čerpá z tradičních autorit typu Akvinského, Augustina či Bonaventury, z mistrů barokní jezuitské scholastiky (F. Suáreze a R. Bellarmina), ale užívá i obrazný jazyk církevních otců poznamenaný fascinací křesťanským tajemstvím. Scheebena představuje jako tvůrčího myslitele hájícího teologii jako vědu založenou na živé víře, což demonstruje na komparaci jeho klíčových děl: monumentální, teologům určené příručky *Handbuch der katholischen Dogmatik* a spekulativního spisu *Die Mysterien des Christentums*, kterým se Scheeben obracel k širší intelektuální veřejnosti.

Scheebenovo dílo Řeháková analyzuje v kontextu manualistické epochy, přičemž vyzdvihuje jeho schopnost překonat tehdejší ahistorickou roztržnost pravd víry, navrátit teologii její mystický rozměr a metodologicky se přiblížit k některým závěrům II. Vatikánského koncilu: od naslouchání pramenům víry (*auditus fidei*) k hlubšímu promýšlení pravd víry (*intellectus fidei*). Řeháková správně identifikuje riziko odtržení manualistiky od praxe (spirituality), ovšem domnívám se, že by v práci mohly být více zdůrazněny její klady, spočívající v pěstování myšlenkové preciznosti a úsilí věrohodně zdůvodnit vnitřní logiku víry, které poskytují kázání, pastoračnímu rozhovoru i duchovní péči nezbytnou ochranu před sklouzáváním k povrchním psychologismům, moralismům či sentimentalismům. Jako posuzovatel z nekatolického prostředí silně vnímám, jak dogmatická skepse vede v jiných kontextech nezřídka k rozpuštění víry v uvedených jevech; (ostatně význam „dogmatického obratu“ protestantské teologie Karla Bartha ve 20. století řešila právě tento problém).

Řeháková následně věnuje pozornost mezinárodní recepci díla M. J. Scheebena, která jí slouží jako nezbytný rámec pro pochopení jeho specifického vlivu na českou dogmatickou teologii. Mezinárodní ohlas mapuje hlavně v německé, anglické, polské a románské jazykové oblasti. Oceňuji stručnost a přehlednost tohoto výběru, neboť každou z oblastí by bylo možné rozvinout do samostatné práce. Už před lety mě zaujala například konvergence mezi trojiční teologií Hermana Schella a M. J. Scheebena. O generaci mladší Schell se Scheebenem polemizuje ve své disertační práci *Das Wirken des dreieinigen Gottes* (1883), Scheeben naopak jeho disertaci ocenil v kolínském *Pastoralblattu* (1885). Oba navíc spojovala inspirace trinitologií J. E. Kuhna a vliv profesora C. Passaglii během jejich římských studií. Řeháková následně zasazuje recepci dogmatického díla M. J. Scheebena do kontextu proměn domácí teologie od poloviny 19. století. Recepci sleduje v generačních etapách u nejvýznamnějších českých teologů, přičemž výklad člení do menších geografických celků. Vedle shromažďování inspirovaných

textů se soustředí na identifikaci vlivných témat, jimž je třeba věnovat zvláštní pozornost. Tímto způsobem si částečně připravuje půdu pro teologické analýzy v následujících kapitolách.

Ve třetí části se Řeháková zaměřuje na Scheebenovu christologii a soteriologii, a to především proto, že v dosavadní reflexi jeho díla zůstávaly tyto oblasti na okraji zájmu. Volbu oblastí přesvědčivě odůvodňuje nejen mezerou v literatuře, ale i tím, že nauka o Kristu a spáse tvoří nezbytné východisko pro jakékoli další dogmatické úvahy. Cílem této části není vyčerpávající soupis všech aspektů, nýbrž systematická analýza klíčových témat a podstatných rysů Scheebenova pojetí christologie a soteriologie. Metodologicky se opírá o systematicko-teologickou analýzu, přičemž vzhledem k vnitřní provázanosti látky opakuje objasňování analyzovaných konceptů v různých souvislostech. Struktura této části postupuje od biblických východisek a práce s Novým zákonem (6. kapitola) přes pojednání o Kristových úradech v kontextu christologických titulů (7. kapitola) až po soteriologické kategorie a otázku účelu vtělení (8. kapitola).

V šesté kapitole Řeháková analyzuje Scheebenovu dogmatickou reflexi Nového zákona na základě reprezentativní sondy z *Die Mysterien* a *Handbuch*. Všimá si, že Scheeben sice předjímá moderní práci s biblickým textem, zároveň však užívá Písmo tradičním způsobem jako důkazní materiál pro dogmatické výpovědi. Sleduje rovněž způsob, jímž Scheeben propojuje novozákonní exegezi se strukturou starověkých kréd. Z hlediska metodologie Řeháková rozkrývá v Scheebenově eklektické práci s Písmem, inspirované patristikou i středověkem, tři metody: pragmaticko-genetickou, typologickou a duchovně-mysterijní. Domnívám se, že se jí podařilo poměrně slušně postihnout hlavní témata a biblické texty, které dominovaly Scheebenovým úvahám (evangelium podle Jana a list Židům). Je přínosné, že Řeháková dokáže být k Scheebenovi i dostatečně kritická, zejména ohledně absence jeho zájmu o historického Ježíše a jednostranného důrazu na Kristovo božství na úkor lidství. Při četbě mě napadlo více důvodů pro ponechání tématu historického Ježíše stranou, než kolik jich Řeháková ve své práci uvádí. Například již před polovinou 19. století vydal protestantský teolog D. F. Strauss bestseller *Das Leben Jesu*, v němž prohlašuje, že ve chvíli, kdy se Ježíš stal předmětem mýtu, pozbyl svého lidství. Podle Strausse nemá smysl se jím jakožto člověkem zabývat, neboť biblický mýtus nelze považovat za historický pramen a jiné prameny nemáme. K tomu dodává, že je proto v podstatě lhostejné, kterým evangeliem výklad začneme, protože jde pouze o různé cesty rozvíjení mýtu. V této souvislosti je podnětná poznámka Řehákové o určité nevědomé konvergenci Scheebena s Bultmannem; domnívám se však, že mohlo jít i o vědomou konvergenci se Straussem.

Na sedmé kapitole, ve které Řeháková analyzuje Scheebenovo pojetí tří Kristových úradů, oceňuji jasné odhalení „sestupného“ a ontologizujícího charakteru Scheebenova přístupu, stejně jako výstižné zasazení Scheebena do kontextu dogmatiky druhé poloviny 19. století, které upřednostňovalo božství a moment vtělení před dějinným Ježíšem. Řeháková na základě dobového rozporu mezi teologickou teorií a politickou praxí ukazuje, jak v důsledku členění vnějším politickým tlakům přestala pozemská hierarchie sebe sama vnímat jako odraz nebes, a jak se naopak Bůh začal stávat pouhým odrazem pozemských struktur, čímž se tradiční princip „jako v nebi, tak i na zemi“ převracel ve svůj opak „jako na zemi, tak i v nebi“. Dále ukazuje, jak v důsledku tohoto převrácení rostl na významu obraz osamocенého Božího suveréna a že důvodem tohoto jevu byla vlastně nedostatečná reflexe tajemství Trojjediného. Originální „architekturu“ Scheebenovy nauky o spáse Řeháková odkrývá v jeho pojetí kněžského a královského úradu, které chápe jako nástroje zbožštění člověka a jeho vtažení do vnitrobožského života. Též se mi líbí způsob, jakým přirovnává některé dobové dogmatické tendence k tradičním herezím. Například když ukazuje, že Scheebenova tendence k „ontologickému nadlidství“ a upořádávání existenciálního rozměru Kristova příběhu latentně inklinuje k monofyzitismu. Kladu si otázku, do jaké míry byly tyto tendence upevňovány reakcí na dobovou protestantskou teologii, která byla mnohdy naopak obviňována z novodobého adopciánství kvůli časté redukci Ježíše Krista na pouhého člověka, a to už od 18. století (Pöhlmann, *Kompendium evangelické dogmatiky*).

V závěrečné osmé kapitole, věnované analýze soteriologických kategorií rozkrytých především v *Handbuchu* a částečně v *Die Mysterien*, se Řehákové daří dešifrovat Scheebenovu dynamiku mezi formálním dogmatickým systémem a mystickou intuicí. Tuto provázanost ukazuje zejména na kategorii

oběti, v níž se Scheeben vymaňuje z tehdy dominantních právních schémat. V *Die Mysterien* interpretuje oběť primárně jako vnitřní náboženský čin lásky a trinitární archetyp, v *Handbuchu* zdůrazňuje její proměňující a zdokonalující charakter, jenž ústí do věčného nebeského kněžství. Za přínos lze považovat též odhalení, jak Scheeben pomocí pojmu „usmiřující zásluha“ (*Sühneverdienst*) spojuje negativní osvobození z moci zla (zadostiučnění) s pozitivním cílem zbožštění člověka. Řeháková ani v této kapitole neopomíná věcnou kritiku a Scheebenovi vytýká metodologickou nejasnost v hierarchii pojmů, terminologickou rozbředlost a zejména absenci hlubší biblické teologie, což mu brání například v adekvátní orientaci ve starozákonní typologii oběti. V závěru kapitoly dospívá k obdobnému zjištění jako v částech předchozích: Scheeben je teologem na rozhraní věků, který svými intuicemi sice předjímá 20. století a II. vatikánský koncil, v samotné interpretaci jednotlivých kategorií však zůstává poplatný limitům a manualistickému uvažování 19. století.

Veronice Řehákové se v habilitační práci podařilo na základě detailní analýzy Scheebenovy christologie a soteriologie přesvědčivě prokázat přednosti i omezení jeho dogmatických reflexí. Právě toto představení Scheebena jako teologa, který je sice myšlenkovým vězněm 19. století, ale jehož teologie zároveň obsahuje řadu intuitivních vzhledů předjímajících koncepty druhé poloviny století dvacátého, považuji za největší přínos práce. Oceňuji také její východisko v dosud systematicky nezpracované christologii a soteriologii, i když se zcela neztotožňuji s kategorickým tvrzením, že právě tyto disciplíny představují hlavní vstup do dogmatické teologie. Osobně vnímám tento vstup jako vícevrstvý, přičemž je mi v tomto ohledu nejbližší trojiční teologie. O to více oceňuji, že si Řeháková všímá, jak tajemství Trojjediného vyvádí Scheebena z dobových myšlenkových stereotypů. V této souvislosti by mě proto velmi zajímaly konkrétní specifika Scheebenovy trojiční teologie. Stejně tak podnětnou otázkou zůstává vliv protestantismu na Scheebenovu teologii. Ten byl sice pravděpodobně nepřímý, ale například skrze jeho učitele ovlivněné tübingskou školou mohl být i intenzivní. Jak je známo, na univerzitě v Tübingen se po napoleonských válkách do svazku fakult připojila katolická teologická fakulta vedle již existující evangelické, což vedlo k nezbytnému vymezování se, a tím i k ovlivňování, což je zřetelné například u J. A. Möhlera. Za další významný přínos práce považuji podrobný rozbor Scheebenovy práce s biblickými texty, což bylo nezbytné, neboť právě jeho práce s Písmem tvoří hlavní úskalí jeho dogmatických reflexí. A v neposlední řadě oceňuji i detailní zpracování recepce Scheebanova díla v českém teologickém prostředí, které čtenáře překvapí rozsahem jeho vlivu na české teology. Závěrem konstatuji, že habilitační práce „Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii“ plně splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Teologie.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce:

Lze v Scheebenových pracích vysledovat vliv (i kdyby jen nepřímý) protestantské teologie? Nabízí se to zejména v souvislosti s faktem, že v protestantských dogmatikách 19. století hrál podobně jako u Scheebena poměrně důležitou roli traktát *de munere Christi triplice*.

V čem spočívá originalita Scheebenovy trinitární teologie a jakým způsobem jeho chápání vnitrobožských vztahů přímo formuje jím navrženou „architekturu“ soteriologie (např. v konceptu zbožštění)?

.....

Závěr

Habilitační práce Mgr. Veroniky Řehákové, Ph.D. „Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii.“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Teologie.

V Praze, dne 31. 1. 2026

A large black rectangular redaction box covering the signature of the reviewer.

podpis oponenta

Posudek oponenta habilitační práce

Uchazeč	Mgr. Veronika Řeháková, Ph.D.
Habilitační práce	Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii
Oponent	ThLic. Pavel Frývaldský, ThD.
Pracoviště oponenta, instituce	KTF UK, katedra Systematické a pastorální teologie

Práce Veroniky Řehákové představuje první českou monografii o díle významného německého teologa 19. století M. Scheebena. Autorka ve své studii shrnuje a rozvíjí poznatky ze svých předchozích článků věnovaných tomuto kolínskému katolickému mysliteli. Práce je rozdělena do tří podstatných částí: 1. Život a dílo M. Scheebena 2. Recepce Scheebenovy teologie ve světové a české teologii 3. Základní linie christologie a soteriologie u M. Scheebena.

Úvodní životopisná část je přehledná, zasazuje Scheebenovo dílo do kontextu doby a všímá si důležitých vlivů, jako je římské studium Scheebena na papežské univerzitě Gregorianě, které ho přivedlo k zájmu o patristickou teologii. Z hlediska badatelského je nejvíce přínosná část o české teologii, v níž autorka pečlivě zmapovala veškeré zmínky o Scheebenovi u českých teologů od roku 1861 až do dnešních dnů. Je však k uvážení, zda by nebylo lépe vybrat pouze autory, kteří byli Scheebenem výrazně ovlivněni a ukázat na jeho význam v jejich celém díle. Čtenář by tak dostal jasnější povědomí o významu myšlení studovaného německého teologa v české teologii než jen kvantitativním výčtem citací. Na druhou stranu zvolenou metodu autorky nelze považovat za nesprávnou, má jistě badatelský přínos v pohledu na to, jak velká část českých teologů četla a citovala významné Scheebenovy práce.

Z hlediska dogmatické teologie je důležitá třetí část, která představuje analýzu Scheebenovy christologie a soteriologie. Je třeba říci, že tato část neprezentuje celou christologii německého autora, ale vybrané části, které autorka považuje za důležité a které podrobuje kritické analýze. Domnívám se, že by bylo vhodnější na začátku představit Scheebenovo christologické dílo širěji, aby čtenář získal představu o tématech a akcentech Scheebenovy christologické reflexe v kontextu celého jeho díla. Samotná analýza je velmi poctivá, přehledná, jasně formulovaná. Dr. Řeháková se ve svém kritickém zkoumání opírá zvláště o svého učitele prof. C. V. Pospíšila, jehož vliv na svou práci přiznává. Třebaže i mně je blízké dílo nedávno zesnulého české teologa, přesto bych doporučil v kritické analýze Scheebenova myšlení zohlednit více autorů a autorit katolické dogmatické teologie. Celkově je třeba ocenit kritický a teologicky fundovaný dialog autorky s velkým teologem 19. století.

Někdy je kritika příliš příkrá a působí anachronicky. Dr. Řeháková např. Scheebenovi vytýká „nepřítomnost rozvinuté biblické teologie a ignorování historicko-kritického přístupu k posvátným textům“ (s. 274) a neodpovídající zaměření na „historického Ježíše“ (s. 185). Autorka dále tvrdí, že toto opomíjení představuje významný limit jeho teologie, jelikož historicko-kritická metoda se již v 19. století rozvíjela (s. 235). Taková kritika by byla adekvátní u současného autora, nikoliv katolického teologa, který zemřel v roce 1888. Historicko-kritický přístup byl sice přítomen již v 19. století, ale většinou na straně liberální protestanské exegeze, která se často stavěla do rozporu s církevním dogmatem. Není proto divu, že Scheeben nemohl ve své době tuto metodu a její výsledky natož dobové hypotézy „historického Ježíše“ integrovat do své teologie. Autorka však zase správně pokazuje na to, že význam Scheebenovy teologie tkví jinde, totiž v trinitární perspektivě jeho christologie a v jejím důrazu na sdílení Božího života ze strany člověka.

Závěr: Přes drobné nedostatky se jedná o kvalitní monografii, v níž autorka prokázala nejen znalost náročného tématu, ale též výbornou schopnost kritické analýzy teologického myšlení. Předkládaná práce přináší důležité poznatky z historie a z biblické a dogmatické teologie. Je třeba také ocenit čtivý styl, výborné formulace a jasné a přehledné zpracování tématu.

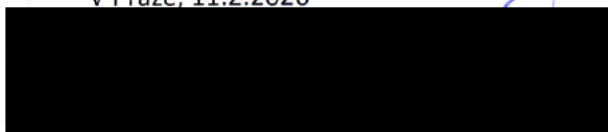
Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

1. Nacházíte souvislost mezi Scheebenovou teologií *Mysterien* a pojetí zjevení v *Dei Verbum* 2. vatikánského koncilu?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Veroniky Řehákové, Ph.D. „Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii.“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Teologie.

V Praze, 11.2.2026

A large black rectangular box used to redact the signature of the opponent.

podpis oponenta

Posudek oponenta habilitační práce

Uchazeč	Mgr. Veronika Řeháková, Ph.D.
Habilitační práce	Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii
Oponent	prof. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D.
Pracoviště oponenta, instituce	Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích

Předložený text se zabývá velmi významným teologem, který v české teologické literatuře dosud není zpracován způsobem, který by jeho významu odpovídal. Je to německý dogmatik a jedna z největších osobností německé katolické teologie pozdního novověku Matthias Joseph Scheeben (1835—1888). Na začátku práce autorka předkládá základní informace k autorovi samému a jeho dílu. Poté pokračuje rozbořením jeho díla jako celku a všímá si jak historicko-teologického kontextu jeho vzniku, tak jeho tematické struktury. Důraz klade autorka na dogmatickou část díla, což je pochopitelné vzhledem k užšímu zaměření knihy na christologii a soteriologii. Při vší tematické rozsáhlosti Scheebenova díla (od apologetiky, teologické epistemologie přes klasická dogmatická témata až ke spiritualitě) lze říci, že autorkou představovaná oblast má pro Scheebena zásadní význam, protože se v ní jako ve svém principu scházejí zásadní tematické proudy jeho myšlení, především téma Boží milosti a spirituality. Zásadní význam má bezpochyby i pro autorku samotnou, protože jako žačka Ctirada Václava Pospíšila má christologii a soteriologii bezpochyby jako určitou součást své „teologické DNA.“ Mimochodem, inspiraci svým učitelem nezapře ani v některých terminologických bodech, neboť když čtu nadpis třetí části „Základní stavební kameny Scheebenovy christologie a soteriologie“, nemůže se mi nevybavit právě osobnost Ctirada Václava Pospíšila, pro kterého byla tato slovní spojení typická.

Scheebenovo myšlení bylo v rámci sekundární literatury zpracováno mnohokrát, takže se nabízí otázka, v čem spočívá autorčin zásadní přínos, který bychom od habilitační práce očekávali. Odpověď na tuto otázku naznačuje už druhá část názvu práce, která tvoří jakýsi podtitul: „jeho [tedy Scheebenův] vliv na světovou a českou teologii.“ Dílo velkých autorů žije dál i po jejich smrti, takže i Scheebenovy spisy měly svůj vliv na další generace teologů. Předložená habilitační práce toto téma rozděluje na Scheebenův vliv ve světě a v českých zemích. Téma české recepce Scheebena je pak bezpochyby naprosto ojedinělou sondou do dosud příliš neprobádané oblasti dějin české teologie. Vedle toho je samozřejmě velmi zajímavá i závěrečná část práce představující detailní rozbor Scheebenovy christologie a soteriologie, kde autorka nezůstává jen u referování, ale uvádí Scheebenovy myšlenky do konfrontace se současným teologickým myšlením.

Práce je rozdělena na tři části, které na sebe logicky navazují. V první (nejkratší) části je představena osobnost Matthiase Josepha Scheebena, ve druhé je reflektováno jeho dílo a recepce jeho díla v mezinárodním i českém kontextu, a ve třetí se autorka zaměřuje detailněji na konkrétní témata ve

Scheebenově teologii, totiž na christologii a soteriologii. Druhá a třetí část jsou těžištěm knihy, přičemž druhá představuje z velké části skutečně nové a inovativní zpracování vlivu Scheebenova díla na následující generace teologů a třetí je zásadní pro současného českého čtenáře, neboť představuje velice dobré představení Scheebenovy teologie, která u nás není příliš známá, ačkoli pro velkou generaci českých poválečných teologů Scheeben znamenal opravdu hodně.

Práce má obsahovou konzistenci, je psaná srozumitelným jazykem a odborně postupuje logicky a podloženě. Jsem přesvědčen, že představuje zásadní příspěvek pro českou teologickou veřejnost a přináší nové poznatky o české teologii v horizontu evropského teologického myšlení. To potvrzuje i skutečnost, že práce už vyšla v nakladatelství Karolinum a podle mého soudu jde o jednu z důležitých teologických knih posledních let.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

Autorka upozorňuje, že je Scheebenovo chápání Krista poněkud nevyvážené, protože není dostatečně doceněno jeho lidství. Rád bych se proto zeptal, jestli ve svých christologických textech věnuje Scheeben pozornost christologii vítězného Krista v Janově zjevení. Ta by mohla velkému důrazu na božství Krista nahraovat. Zároveň jde ale o spis, kolem kterého dogmatici našlapují z pochopitelných důvodů spíše opatrně. Dá se tedy u Scheebena najít nějaká významnější reflexe této biblické knihy?

Jednou z věcí, která je v práci kriticky zmíněna, je i interpretace vztahu starozákonního obrazu a novozákonního naplnění ve Scheebenově christologii. Lze nějak srovnat Scheebenův přístup ke starému a novému zákonu s tím, co o století později vyhlásí Druhý vatikánský koncil v *Dei verbum*? Lze na něčem ve Scheebenově ilustrovat teologický vývoj, který proběhl mezi prvním a druhým vatikánským koncilem?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Veroniky Řehákové, Ph.D. „Christologie a soteriologie Matthiase Josepha Scheebena a jeho vliv na světovou a českou teologii.“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Teologie. Proto ji jednoznačně doporučuji k habilitačnímu řízení.

Včeských Budějovic dne 4. února 2026

podpis oponenta